

СЕКЦІЯ 2 АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК [342.97:35.078.3]:334.72
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2307-8049/2024-5-3>

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ ЗА СУБ'ЄКТАМИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ

Бліхар Марія Миронівна,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративного та інформаційного права
Національного університету «Львівська політехніка»
blikharm@ukr.net
orcid.org/0000-0003-2974-0419

Метою статті є дослідження основних аспектів та проблемних питань адміністративно-правового регулювання процесів організації та функціонування державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності. У дослідженні використано загальнонаукові **методи** аналізу та спеціальні прийоми наукового пізнання, зокрема: системний аналіз, діалектичний аналіз, порівняльно-правовий аналіз, метод узагальнення та систематизації. **Результати.** Проведені дослідження проблемних питань адміністративно-правового регулювання процесів організації та функціонування державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності дозволили виявити вагомі проблеми забезпечення такого контролю, серед яких є: (1) недостатній рівень законодавчого й нормативно-правового регулювання діяльності інституту державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності; (2) несистематизованість та суперечність норм адміністративно-правового регулювання державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності; (3) недосконалість класифікації видів державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності. Встановлено домінуючу роль чинників війни на процеси організації та функціонування державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності. **Висновки.** Сучасні виклики і небезпеки глобального та локального характеру спричиняють виникнення проблем адміністративно-правового регулювання процесів організації та функціонування державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності, внаслідок чого існуючі норми чинного законодавства виявляються неефективними, потребують перегляду та удосконалення. Доведено необхідність посилення адміністративно-правового регулювання процесів організації та функціонування державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності, зокрема, на регіональному та місцевому рівні, особливо в тих регіонах, де ведуться активні бойові дії, спричинені збройною війською агресією російської федерації.

Ключові слова: підприємство, суб'єкти господарювання, адміністративно-правове регулювання, контроль, контрольні заходи.

STATE CONTROL OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITIES: ADMINISTRATIVE AND LEGAL PRINCIPLES OF ORGANIZATION AND FUNCTIONING

Blikhar Mariia Myronivna,
Doctor of Juridical Sciences, Professor,
Head of the Department of Administrative and Informational Law
Lviv Polytechnic National University
blikharm@ukr.net
orcid.org/0000-0003-2974-0419

The purpose of the article is to study the main aspects and problematic issues of administrative and legal regulation of organizational processes and the functioning of state control over business entities. The research uses general scientific **methods** of analysis and special methods of scientific knowledge, in particular: system analysis, dialectical analysis, comparative legal analysis, method of generalization and systematization. **The results.** The conducted studies of problematic issues of administrative and legal regulation of the processes of organization and functioning of state control over subjects of entrepreneurial activity allowed to identify significant problems of ensuring such control, among which are: (1) insufficient level of legislative and regulatory

regulation of the activity of the institute of state control over the subject objects of entrepreneurial activity; (2) non-systematization and contradiction of the norms of administrative and legal regulation of state control over business entities; (3) imperfect classification of types of state control over business entities. The dominant role of war factors on the processes of organization and functioning of state control over subjects of entrepreneurial activity has been established. **Conclusions.** Modern challenges and dangers of a global and local nature cause the emergence of problems of administrative and legal regulation of the processes of organization and functioning of state control over entities of entrepreneurial activity, as a result of which the existing norms of the current legislation are ineffective and require revision and improvement. The need to strengthen the administrative and legal regulation of the processes of organization and functioning of state control over entities of entrepreneurial activity, in particular, at the regional and local level, especially in those regions where active hostilities are taking place, caused by the armed military aggression of the Russian Federation, is proven.

Key words: enterprise, business entities, administrative and legal regulation, control, control measures.

Вступ. Ефективне функціонування сфери господарської діяльності в умовах нестабільності та запровадження спеціального правового режиму воєнного стану в Україні піддається впливу вагомих дестабілізуючих чинників та проблем глобального, геополітичного та регіонального характеру. За таких умов виникають значні проблеми здійснення господарської діяльності суб'єктами господарювання, які пов'язані із неможливістю її ведення на тих територіях, що перебувають під окупацією, де ведуться жорсткі бойові дії та постійні обстріли, а також спровоковані необхідністю вимушеного переміщення підприємств на території, що є відносно безпечними для проживання. Очевидно, що фактори війни обумовили переформатування існуючих порядків та механізмів ведення господарської діяльності, внаслідок чого потребують перегляду та удосконалення із урахуванням змін сучасності організаційно-правові засади організації та функціонування суб'єктів господарської діяльності в частині адміністративно-правового регулювання аспектів здійснення державного контролю та нагляду. Окреслені тенденції свідчать, що тематика дослідження набуває виняткової актуальності та потребує поглибленого вивчення.

1. Правові основи організації та функціонування державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності

У нестійких умовах сучасності ефективно регулювання підприємницької діяльності поступово трансформується на передній план та набуває особливо вагомості, адже, повномасштабне вторгнення росії на територію України та розв'язання нею війни істотно дестабілізувало діяльність суб'єктів господарювання та активізує їх прагнення до ведення діяльності поза офіційним сектором економіки. Очевидно, що проведення перевірок дотримання підприємствами законності та порядку під час провадження їх діяльності є вкрай необхідним та нагальним завданням зі сторони держави, адже захист життя і здоров'я населення та навколишнього середовища в умовах нестабільності піддається додатковим ризикам і загрозам та потребує державного контролю і нагляду.

Визначаючи сутність державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності, окремі дослідники (Хомко, Кульгавець, 2016: 302) стверджують, що його здійснення проявляється у проведенні перевірок та спостережень за діяльністю підприємств

з метою протидії небажаним явищам і процесам, виявлення порушень та попередження й припинення протиправної діяльності.

Л. Сорока (Сорока, 2020: 174) розглядає сутність державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності як комплекс спеціальних заходів організаційно-правового та інформаційно-інспекційного характеру, які реалізуються спеціально уповноваженими державними органами та спрямовуються на виявлення, запобігання та припинення протиправної діяльності та неправомірних дій, що обумовлюють порушення правил ведення господарської діяльності, забезпечення якості виробництва товарів та надання послуг, а також загрози інтересам держави і суспільства.

Чинним законодавством України достатньо вагомо регулюються питання здійснення адміністративно-правового регулювання основних засад організації та функціонування державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності, що доводиться наявністю Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» (Закон України, № 877-V), відповідно до якого проводиться адміністративно-правова характеристика державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності та визначається перелік органів державної влади, уповноважених на здійснення такого контролю. Крім того, зазначеним Законом врегульовано питання щодо процедури виявлення, попередження та запобігання можливим правопорушенням у сфері господарської діяльності. Однак наявність значної кількості підзаконних актів призводить до неузгодженості та суперечності у визначених нормах, внаслідок чого виникає його несистематизованість та багатозначність.

Водночас існуючі норми чинного законодавства у довоєнний період мали доцільність та беззаперечну ефективність, але в умовах запровадження спеціального правового режиму воєнного стану в країні вони істотно послабили свою дію та потребують перегляду й удосконалення із урахуванням викликів і небезпек сучасності, на чому наголошує О. Ярема (Ярема, 2021: 548), у дослідженнях якого державний контроль за суб'єктами підприємницької діяльності розглядається як контрольно-наглядова функція органів виконавчої влади, реалізація якої потребує чіткого дотримання норм

законодавства та принципів здійснення контрольно-наглядової діяльності як на національному, так і на регіональному рівні. Тому в умовах війни вкрай важливим виявляється ефективне правове регулювання контрольно-наглядової діяльності органів виконавчої влади, що, як стверджує О. Пунда (Пунда, 2023: 116), належить до компетенції адміністративного права, предмет правового регулювання якого, власне, й спрямований на унормування й законодавчої регламентації питань визначення їх статусу, повноважень та взаємодії із іншими органами державної влади у сфері регулювання відносин господарської діяльності, а також щодо визначення функцій контролюючих органів та їх посадових осіб. В даному контексті вчений зауважує, що під впливом війни вектор адміністративно-правового регулювання зазначених відносин дещо змінився і спрямовується на посилення захисту інтересів, прав і свобод людини і громадянина, а не на регулювання діяльності органів публічної влади та взаємодії із економічними агентами.

Отже, дослідження наукових підходів щодо аналізу правових основ державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності в Україні дозволяють констатувати наявність вагомих проблем його організації та функціонування, які виникли в період повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України.

2. Особливості та основні проблеми адміністративно-правового регулювання організації та функціонування державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності.

Сучасний стан функціонування правової системи України характеризується як нестійкий, а часті зміни норм законів та нормативно-правових актів обумовлені існуючими викликами, небезпеками та загрозами. Очевидно, що сфера адміністративно-правового регулювання організації та функціонування державного контролю за суб'єктами підпри-

ємницької діяльності також не залишається осторонь, а піддається частим змінам та уточненням.

К. Бортняк, О. Мердова, В. Цомра та ін. (Бортняк, Мердова та ін., 2023: 289) стверджують, що на сучасному етапі адміністративно-правове регулювання організації та функціонування державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності має певні особливості, адже збройна агресія росії проти України спровокувала необхідність модернізації контрольно-наглядової діяльності на рівні держави, що призвело до необхідності перегляду чинних адміністративно-правових норм та до їх удосконалення в частині унормування взаємовідносин між суб'єктами. До таких особливостей науковці відносять:

1) встановлення чіткої мети здійснення державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності, визначення чітких умов взаємодії між органами виконавчої влади та обов'язків посадових осіб;

2) комплаєнс контролюючих органів;

3) врахування у процесі здійснення державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності особливого статусу та умов функціонування регіонів в умовах воєнного стану;

4) посилення заходів державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності на регіональному та місцевому рівні, а також заходів громадського контролю, що потребує додаткового законодавчого регулювання.

В даному контексті О. Ткаля (Ткаля, 2019: 140) обґрунтовує необхідність формування системи адміністративно-правових норм та критеріїв регулювання проблемних аспектів організації державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності. Однак науковець встановив певні проблеми систематизації адміністративно-правових норм, що регулюють правовідносини у сфері господарської діяльності, які узагальнимо на рис. 1.

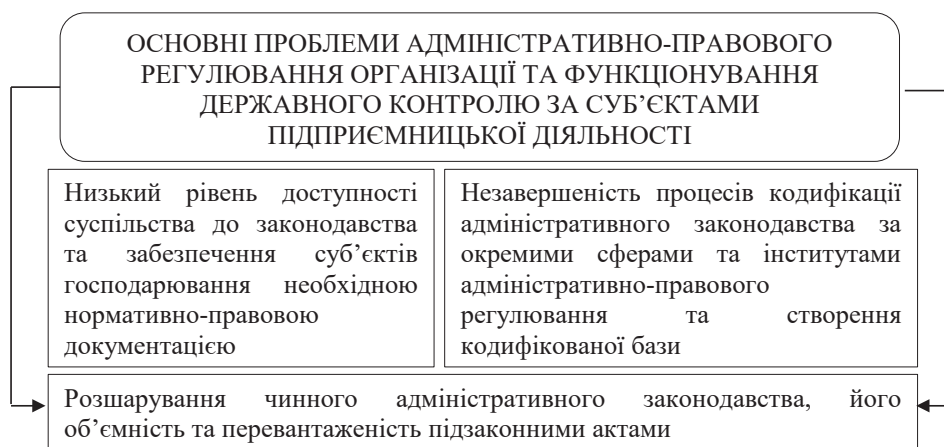

Рис. 1. Перелік найбільш вагомих проблем адміністративно-правового регулювання організації та функціонування державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності

Джерело: сформовано автором за даними: (Ткаля, 2019: 140–141)

Серед інших адміністративно-правових проблем організації та функціонування державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності Н. Мішина (Мішина, 2021) виокремлює:

1) недостатність врегулювання діяльності інституту державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності;

2) норми адміністративно-правового регулювання державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності не систематизовані і дуже часто суперечать одна одній, що обумовлено нечіткістю їх формулювання та розуміння;

3) недосконалість класифікації видів державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності, зокрема, залежно від приналежності органів, що його здійснюють, до певної гілки державної влади.

Очевидно, що проблеми адміністративно-правового регулювання державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності в Україні наявні та потребують вирішення, адже їх ігнорування призведе до деструктивних змін в системі реформування державної правової діяльності. Більше того, неорганізованість механізму такого регулювання обумовить зниження ефективності державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності.

Висновки. Таким чином, проведені дослідження основних аспектів та проблемних питань адміністративно-правового регулювання процесів організації та функціонування державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності дають підстави стверджувати, що в Україні існують вагомні проблеми забезпечення такого контролю, від вирішення яких залежить стан реформування державної правової діяльності, серед найбільш вагомих із яких є: (1) недостатній рівень законодавчого й нормативно-правового регулювання діяльності інституту державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності; (2) несистематизованість та суперечність норм адміністративно-правового регулювання державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності; (3) недосконалість класифікації видів державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності. На підставі результатів проведеного дослідження встановлено, що правові основи організації та функціонування державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності змінилися в період війни росії проти України, що обумовлено масштабними та жорсткими бойовими діями на значних територіях країни, їх анексією та неможливістю здійснення господарської діяльності на тих територіях, що потерпають від збройної агресії. З огляду на зазначене доведена необхідність посилення адміністративно-правового регулювання процесів організації та функціонування державного контролю за суб'єктами підприємницької діяльності, зокрема, на регіональному та місцевому рівні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Хомко Л., Кульгавець Х. Правове регулювання підприємницької діяльності : навчальн. посібн. Львів :

ЛьвДУВС, 2016. 424 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/189/1/xomko%20posib.pdf> (дата звернення: 28.08.2024).

2. Сорока Л. Державний нагляд і контроль як основа адміністративно-правового забезпечення та реалізації державних гарантій. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2020. Т. 34(70). № 4. С. 173–177. URL: <https://doi.org/10.32838/1606-3716/2020.4/28>.

3. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 07.04.2007 р. зі змінами і доповненнями № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text> (дата звернення: 28.08.2024).

4. Ярема О. Принципи державного контролю (нагляду) в контексті процесуальної діяльності контрольних органів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 548–551. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-11/142>.

5. Пунда О. Здійснення адміністративно-правового нагляду та контролю у сфері корпоративних та трудових відносин. *Нове українське право*. 2023. Вип. 3. С. 115–119. URL: <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.3.16>.

6. Bortniak K., Merdova O., Tsomra V., Daraganova N., Mykhailov R. Experience of administrative and legal support for control and supervision. *Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12(63). P. 289–298. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.63.03.27>.

7. Ткаля О. Проблеми та перспективи систематизації адміністративного законодавства України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 2. С. 139–143. URL: http://apnl.dnu.in.ua/2_2019/34.pdf (дата звернення: 28.08.2024).

8. Мішина Н. Адміністративно-правові проблеми державного контролю. *Наукові праці НУ ОЮА*. 2021. С. 160–165. URL: <https://doi.org/10.32837/npnuola.v28i29.729>.

REFERENCES:

1. Khomko L., Kulhavets H. Legal regulation of entrepreneurial activity: a study guide. Lviv: LvDUVS, 2016. 424 p. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/189/1/xomko%20posib.pdf> [in Ukrainian] (дата звернення: 28.08.2024).

2. Soroka L. State supervision and control as the basis of administrative and legal provision and implementation of state guarantees. *Academic notes of TNU named after V.I. Vernadsky. Series: legal sciences*. 2020. Vol. 34(70). No. 4. P. 173–177. <https://doi.org/10.32838/1606-3716/2020.4/28>

3. On the basic principles of state supervision (control) in the field of economic activity: Law of Ukraine dated 04.07.2007, as amended and supplemented No. 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text> (дата звернення: 28.08.2024).

4. Yarema O. Principles of state control (supervision) in the context of procedural activity of control bodies. *Legal scientific electronic Journal*. 2021. No. 11. P. 548–551. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-11/142>

5. Punda O. Implementation of administrative and legal supervision and control in the field of corporate and labor relations. *New Ukrainian Law*. 2023. Issue 3. P. 115–119. <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.3.16>

6. Bortniak K., Merdova O., Tsomra V., Daraganova N., Mykhailov R. Experience of administrative and legal support for control and supervision. *Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12(63). P. 289–298. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.63.03.27>

7. Tkalya O. Problems and prospects of systematization of administrative legislation of Ukraine. *Actual problems of domestic jurisprudence*. 2019. No. 2. P. 139–143. URL: http://apnl.dnu.in.ua/2_2019/34.pdf (дата звернення: 28.08.2024).

8. Mishina N. Administrative and legal problems of state control. *Scientific works of the National Academy of Sciences of Ukraine*. 2021. P. 160–165. URL: <https://doi.org/10.32837/npnuola.v28i29.729>

Стаття надійшла до редакції 02.09.2024
The article was received 02 September 2024